

TUSOR PÉTER

A bécsi Augustineum és Magyarország, 1816–1918*

(Vázlat)¹

Írásom célja, hogy a tervezett átfogó kutatás nyitányaként felvázolja a Habsburg-birodalom sajátos egyházi elitképző intézete, az *Augustineum* magyar vonatkozásait (*Caesareo-Regium Sublimioris Presbyterorum Educationis ad Sanctum Augustinum Institutum Vienne* avagy a *Szent Ágostonról Nevezett Bécsi Császári-királyi Felsőbb Papnevelő Intézet*).²

A Magyarországon alig ismert intézményt Jakob Frint udvari plébános ösztönzésére I. Ferenc alapította 1816-ban. Rendeltetése dinasztiahű, megbízható egyházi elit nevelése, illetve a kohézió erősítése volt a soknemzetiségű Habsburg-monarchia katolikus klérusán belül. Államegyházi kereteken belül pótolta a hiányt, amit II. József azzal okozott, hogy alattvalóit eliltotta a római *Collegium Germanicum et Hungaricum*tól. A növendékeit a bécsi császári palotával egybeépült Szent Ágoston-templom mellett álló ágostonos kolostorban helyezték el. Az elnevezés innen származik. Fennállása utolsó éveire, 1916-ban költöztött át a Habsburgassére, miután eredeti székhelyét az Albertina bővítésére megvásárolták.

Az Apostoli Szentszék beleegyezésének kikérése nélkül emelt intézet szorosan összenőtt a *Hof- und Burgpfarre*ijal. Mindenkor rektora a bécsi érsek joghatósága alól kivett udvari plébános volt. Ő jószerevel csak az uralkodótól függött, akihez szabad bejárása nyílt. A lelkiéletet és a tanulmányi előmenetelt felügyelő három előljáró udvari káplánként tevékenykedett a *Burgkapell*ében. Egyikük mindig a magyar korona országaiból származott.³

A teológiai tanulmányaikat már befejezett, rendszerint felszentelt pap növendékek általában 2–3 évet tölthettek a császár és király közelében. A bécsi egyetem teológiai fakultá-

---

* A tanulmány az MTA Bolyai-pályázat keretében készült. A bécsi kutatásokat az ÖAD (AÖU) támogatta.

¹ A bécsi egyetemen a *Kirchliche Elite-Bildung im Donau-Alpen-Adria-Raum. Das Priesterkolleg St. Augustin („Frintaneum“)* in Wien 1816 bis 1918 című nemzetközi konferencián 2006. november 26-án tartott előadás (*Carrier and Loyalty. The Alums of Augustineum form Hungary*) magyar nyelvű, átdolgozott és jegyzetelt változata. – Köszönöm Toma Katalinnak és Fazekas Istvánnak kutatómunkámhoz nyújtott készséges segítségét. Dolgozatom Bolyai-ösztöndíj keretében, az ÖAD támogatásával készült.

² Története: Zschokke, Hermann: *Die Theologischen Studien und Anstalten der Katholischen Kirche in Österreich*. Wien–Leipzig, 1894. 571–585.; Hosp, Eduard: *Zwischen Aufklärung und katholischer Reform. Jakob Frint Bischof von St. Pölten, Gründer des Frintaneums in Wien* (Forschungen zur Kirchengeschichte Österreichs 1). Wien–München, 1962. 69–81.; Goldenits, Walter: *Das höhere Priester-Bildungsinstitut für Weltpriester zum hl. Augustin in Wien oder „Das Frintaneum“ bzw. „Das Augustineum“*. Dissertation Univ. Wien, 1969.; Loidl, Franz: *Geschichte des Erzbistums Wien*. Wien, 1983. *passim*.

³ Lásd az előző jegyzetben idézett könyvészeti adatokat.

sán folytattak posztgraduális tanulmányokat. A statútumok szerint doktori fokozatot kellett szerezniük. Képzésüket kiválóan felszerelt házikönyvtár segítette. Liturgikus szolgálatukat az udvari plébánia szolgálatában végezték. Létszámuk kezdetben 24, később 39 körül alakult. Többé-kevésbé arányosan képviselték a sokszínű birodalom területeit.⁴ Az *Augustineum* – avagy alapítója után *Frintaneum* – története, monarchiabeli szerepe következőképpen aligha ismerhető meg kellő mélységben a magyar részvétel eddig elhanyagolt elemzése nélkül.⁵

A magyar növendékek és az Intézet

A fenti állítás további szemléltetésére álljon itt mindjárt a legfontosabb adat. Az intézmény fennállása idején, 1816–1918 között összesen 372 növendék érkezett a Magyar Szent Korona egyházmegyéinek területéről. Ez az 1054-es összlétszám⁶ 35%-át jelenti!

A 24, majd 39-es intézeti létszámon belül éves bontásban átlag 8–10 magyarországi hallgatóval számolhatunk, 1824–1848 között csupán 6-tal.⁷ A latin szertartású növendékek száma 321 volt. Ebből az esztergomi egyháztartomány 146 fővel, a kalocsa-bácsi és zágrábi tartomány 118-cal (61-en a horvátországi egyházmegyékből jöttek), az egri 43-mal képviseltette magát. E számok – és még inkább a részletesebb kimutatások⁸ – arra utalnak, hogy az egyes egyházmegyek híveik, papságuk számához mérten többé-kevésbé arányosan képviseltették magukat.

Bizonyos lélekszámmal viszonyított felülreprezentáltság a görög katolikusok (51 fő), a horvát növendékek (61 fő) és az esztergomi tartomány s főegyházmegye (35 fő) esetében mutatható ki. A görög katolikusok hangsúlyos jelenlétét – magyarországi képzésük hiányosságai mellett – talán az magyarázza, hogy ezzel is igyekeztek előmozdítani a nyugati kultúrába nehezebben integrálódó románok és ruszinok beilleszkedését a Monarchia népei

⁴ Lásd az előző jegyzetben idézett könyvészeti adatokat. – A szakirodalom standard létszámmeghatározásai nem pontosak. (Lásd például Hosp: *Zwischen Aufklärung und katholischer Reform*, 75.) Az alaképlet – 8 magyarországi (ebből kettő az erdélyi területekről), illetve két horvátországi növendék – többször változott az évek során.

⁵ Az 1. sz. jegyzetben említett konferencia egy 2002-től folyó, a ciszlajtán területek növendékeit vizsgálatai középpontjába helyező kutatási projektet zárt le részlegesen (*Das Priesterkolleg St. Augustin („Frintaneum“) in Wien 1816 bis 1918 und die Diözesen des. Heiligen Römischen Reiches*). A program szervezői, résztvevői: Institut für Kirchengeschichte an der Katholisch-Theologischen Fakultät der Universität Wien; Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur; Diözesanarchiv Wien; Istituto di Storia Sociale e religiosa in Görz. A szimpóziumra elkészült kiadvány: Heinz, Karl–Tropper, Peter G. (Hg): *Das „Frintaneum in Wien und seine Mitglieder aus den Kirchenprovinzen Wien, Salzburg und Görz (1816–1918)“*. Ein biographisches Lexikon. Wien–Laibach, 2006. – Lásd még e bevezető áttekintés utolsó jegyzetét (82. sz.).

⁶ Weißensteiner, Johann: *Das höhere Weltpriesterinstitut zum hl. Augustinus in Wien („Frintaneum“)*, Priesterausbildungsstätten der deutschsprachigen Länder zwischen Aufklärung und zweitem Vatikanischen Konzil. Mit Weihestatistiken der deutschsprachigen Diözesen (Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte. Supplementheft 49, Hg. v. Erwin Gatz), Rom–Freiburg–Wien, 1994. 226–228., 228.

⁷ Vö. alább, a bevételeknél szereplő forrásokat, illetve a hallgatók névsorát. Tusor Péter: *A bécsi Frintaneum tagjai Magyarországról, 1816–1918. Adat- és forrásközlés*. Lymbus (Magyarságtudományi Forrásközlemények), Budapest, 2007. (sajtó alatt).

⁸ A hallgatók megoszlásának adatai az egyházmegyek között: Tusor, Péter: *The Augustineum's alumni from Lands of the Hungarian Holy Crown (An Introduction)*. In: *Kirchliche Elite-Bildung im Donau-Alpen-Adria-Raum. Das Priesterkolleg St. Augustin („Frintaneum“) in Wien 1816 bis 1918, Tagungsband*, Hg. v. Ruppert Klieber. Wien, 2007. (sajtó alatt, Appendix)

közé. A horvátokét a 19. századi Habsburg–horvát egymásratalálás és az *Augustineum* volt növendéke majd tanulmányi igazgatója, Josef Strossmayer püspök személye teszi érthetővé. Egyedül az ő diakóvári egyházmegyéjéből 25-en érkeztek a császárvárosba.

Sokrétűbb indoklást igényel az esztergomi tartomány kiemelkedő szerepe. Az alapítást követő évtizedekben – ciszlajtán kollégáikhoz hasonlóan⁹ – a magyar főpapok közvetlenül ajánlhatták az uralkodónak továbbtanulásra érdemesnek tartott papjaikat, több-kevesebb sikerrel. Például a nagyváradi görög katolikus püspök 1830-ban kérte papja, Theodor Aron felvételét.¹⁰ Pyrker János egri érsek 1841-ben arra hivatkozva érvelt az uralkodónál Balla József mellett, hogy főegyházmegyéjének 1832 óta nem tartózkodott növendéke az Intézetben.¹¹ 1847-ben Kopácsy József hercegprímás azon kifogással tért ki Bartakovics Béla rozsnói püspök Mozolányi Sámuel ajánló sorai elől, hogy nincs közvetlen befolyása (*directus influxus*) az *Augustineumba* történő felvételekre. Azt tanácsolta Bartakovicsnak, hogy forduljon közvetlenül az intézmény rektorához.¹² Ezzel szemben a század derekától az a gyakorlat állandósult, hogy a rektor a hercegprímásnak jelezte a várható üresedéseket,¹³ aki körlevélben kért személyi javaslatokat – a szükséges igazolások, bizonyítványok („*testimonia requisita*”¹⁴) kíséretében¹⁵ – a többi püspöktől, illetve helynökeiktől.¹⁶ A neveket aztán, kérve egyúttal az intézmény rektorának közreműködését is, a magyar egyház feje terjesztette a császár és király elé egy-egy szép formula kíséretében.¹⁷ A döntésről a rektor értesítette a prímást, ő továbbította a hírt az illetékes püspöknek,¹⁸ akinek minél előbb út-

⁹ Hosp: *Zwischen Aufklärung und katholischer Reform*, 72.

¹⁰ Österreichisches Staatsarchiv (ÖStA), Haus-, Hof- und Staatsarchiv (HHStA), Kabinettsarchiv, Kabinettskanzleiakten, n. 134/1830.

¹¹ ÖStA HHStA Kabinettsarchiv, Kabinettskanzleiakten, n. 325/1841. Lásd még uo., 690/1828. 180/1837.

¹² Archivum Primatiale (AP), Archivum Ecclesiasticum (AE), Prince-Primate Kopácsy, 5/13: Cat. 6 (r.sz. 1211–1216), fasc. C: „Sublime”, n. 887/1847.

¹³ Mint például 1857. június 22-én. AP AE Prince-Primate Scitovszky, 7/14: Cat. 6 (r.sz. 1369–1379), fasc. B: „Sublime”, n. n. 2779/1857.

¹⁴ Ezek a keresztlevél, orvosi igazolás az oltásokról, a négy év teológia elvégzésének bizonyítványa és erkölcsi bizonyítvány voltak. Vö. AP AE Prince-Primate Scitovszky, 7/14: Cat. 6 (r.sz. 1369–1379), fasc. B: „Sublime”, n. 1057/1682 (Kollárik József rozsnói püspök küldi Szőgedy József iratait.) A főpapok a szemináriumi rektoroktól szerezték be ezeket. A prímási főegyházmegye klerikusa, Hornig igazolásait például a Központi Szeminárium rektora küldte fel Esztergomba. Uo., n. 3442/1862.

¹⁵ Például 1852. december 27-i körlevelében a hercegprímás egyenesen felszólította a zágrábi, váradi, diakóvi, eperjesi és fogarasi ordináriusokat, hogy ha bárkit az Augustineumba kívánnak küldeni, csatolják a szükséges igazolásokat. AP AE Prince-Primate Scitovszky, 7/14: Cat. 6 (r.sz. 1369–1379), fasc. B: „Sublime”, n. 4920/1852.

¹⁶ Egy ügyiratcsomó a számtalan közül: AP AE Prince-Primate Scitovszky, 7/14: Cat. 6 (r.sz. 1369–1379), fasc. B: „Sublime”, n. 3284/1862.

¹⁷ „*In Caesareo-Regio Sublimioris Presbyterorum Educationis ad Sanctum Augustinum Instituto, quod sub Augustissimo Caesareo-Regiae Apostolicae Maiestatis Vestrae tutela et protectione beneficentissimum exerit in promotionem educationis theologiae de Regni huius Apostolici clero ...*” Egy komplett ügyirat a számos közül: AP AE Prince-Primate Scitovszky, 7/14: Cat. 6 (r.sz. 1369–1379), fasc. B: „Sublime”, n. 3424/1866 (Rapaics). – Az idézet innen. Lásd még Tusor: *A bécsi Frintaneum tagjai*, n. II/5.

¹⁸ Vö. például AP AE Prince-Primate Scitovszky, 7/14: Cat. 6 (r.sz. 1369–1379), fasc. B: „Sublime”, n. 156/1849 és 150/1850 és *passim*.

nak kellett indítani papját a császárvárosba.¹⁹ Bár inkább az a jellemző, hogy a magyar prelátusok versengtek egy-egy papjuk bekerüléséért, olykor előfordult, hogy a prímás felhívására nem tudtak alkalmas embert találni. Erre főként az 1850-es években találunk példákat.²⁰ Az esztergomi érsekek olyannyira ragaszkodtak központi szerepükhöz, hogy amikor a 20. század elején a magyar főpásztorok közül többen megkísérelték közvetlenül az uralkodóhoz, illetve az Augustineum rektorához fordulni, Csernoch János prímás körlevélben szólította fel kollégáit szerzett jogai tiszteletben tartására.²¹ Esztergom és tartománya enyhe felülreprezentáltságát még inkább magyarázza, hogy annak bécsi szemináriuma, a Pazmaneum megfelelőbb és kéznél levő emberanyagot szolgáltatott a felsőbbfokú tanulmányok folytatására.²²

A jelöltek kiválasztásába – bár a végső szót az uralkodó mondta ki – döntéselőkészítő szinten a dotációt biztosító államhatalom nem szólt bele.²³ Elsődlegesen a szemináriumi eljárók véleménye volt a meghatározó. A Pazmaneum rektorai rendszeresen éltek e lehetőséggel,²⁴ és ugyanez mondható el a budapesti *Seminarium Centrale* esetében. Ez az intézmény az *augustineumi* utánpótlás terén szintén kulcsfontosságú, már csak amiatt is, mert szeminaristái, Magyarországon egyedül, egyetemi szinten tanulhattak teológiát. De arra is több példát találunk, hogy csupán vidéki teológiai főiskolai végzettség birtokában került valaki a bécsi Burg közelébe.²⁵ Többen lelkipászori, kápláni szolgálatukat szakították meg.²⁶ A Rómában tanultak közül elvétve jutottak csak be az Augustineumba.²⁷ Olykor az

¹⁹ Például AP AE Prince-Primate Kopácsy, 5/13: Cat. 6 (r.sz. 1211–1216), fasc. C: „Sublime”, n. 1095/1846.

²⁰ AP AE Prince-Primate Scitovszky, 7/14: Cat. 6 (r.sz. 1369–1379), fasc. B: „Sublime”, 153. 222/1849 és *passim*. – 1850 novemberében öt főpásztor adott elutasító választ. Uo., n. 3478/1850. – 1857 januárjában tizenkét püspök írta, hogy „*non habet individuum*”, csupán Kassa, Szombathely és Csanád adott kedvező feleletet, de később még ez utóbbi is visszakozott! Uo. n. 457/1857. Elvértve máskor is megesett, hogy magyar főpap vonakodott élni a lehetőséggel. 1841-ben Klobusiczky Péter kalocsai érsek a prímás kifejezett kérése ellenére nem engedte vissza Bécsbe Csicsáky József volt pazmanitát, annak betegségére hivatkozva. Kalocsán, 1841. június 19-én kelt levele és Kopácsy sajnálkozó válasza: AP AE Prince-Primate Kopácsy, 5/13: Cat. 6 (r.sz. 1211–1216), fasc. C: „Sublime”, n. 492/1841.

²¹ Esztergom, 1914. augusztus 13. AP AE Prince-Primate Csernoch, 10A/12: Cat. 6 (r.sz. 2464–2470), fasc. B: „Sublime”, n. 4811/1914. Bécsből 1914. augusztus 18-án írt levelében a magyar tanulmányi igazgató arra kérte a hecegprímást, hogy az idővesztés elkerülése céljából kivételesen nyugodjon bele, hogy több jelölt iratai Esztergom megkerülésével kerültek Bécsbe. Uo., n. 4211/1914.

²² Vö. Fazekas, István: *Ein ungarisches Priesterseminar am Rande des deutschen Sprachgebietes. Drei Jahrhunderte Wiener Pazmaneum 1623–1915* (1953), Peregrinatio Hungarica. Studenten aus Ungarn an deutschen und österreichischen Hochschulen vom 16. bis zum 20. Jahrhundert (Contubernium Band 64, hg. v. Márta Fata–Gyula Kurucz–Anton Schindling). Stuttgart, 2006. 265–286.

²³ Vö. AP AE Prince-Primate Csernoch, 10A/12: Cat. 6 (r.sz. 2464–2470), fasc. B: „Sublime”, ad n. 2579/1913.

²⁴ Tusor: *A bécsi Frintaneum tagjai*, n. II/4 és AP AE Prince-Primate Csernoch, 10A/12: Cat. 6 (r.sz. 2464–2470), fasc. B: „Sublime”, ad n. 2579/1913.

²⁵ Lásd a Prímási Levéltár idézett *fasciculusait*, *passim*. Adatszerűen egy meg nem valósult ajánlást, a Szatmárban végzett Forgách Jánosét tudjuk idézni. Schlauch Lőrinc püspök 1879. augusztus 28-i kérését Simor egyébként „*pro nunc*” azzal utasította el, hogy a szabad két hely már betöltésre került. AP AE Prince-Primate Simor, 8A/13: Cat. 6 (r. sz. 1671–1677), fasc. B: „Sublime”, n. 1431/1879.

²⁶ Zalka János – később győri püspök – például dorogi káplán volt. AP AE Prince-Primate Kopácsy, 5/13: Cat. 6 (r.sz. 1211–1216), fasc. C: „Sublime”, n. 1010/1846.

²⁷ Mint a konventuális Mészáros Albin. ÖStA HHStA Kabinettsarchiv, Separatenakten, 28/1916.

Intézet rektorai szintén kezdeményezhették az ordináriusoknál 1-1, bécsi teológiai tanulmányai során megismert tehetséges pap felvételét, mint Josef Pletz rektor tette Haynald Lajos esetében 1837 folyamán.²⁸

Sokan önjelöltként maguk pályáztak főpásztoruknál a bécsi kiküldetésre, rendszerint hiába. Kocsurek Rudolf nagymányai káplán 1873-ban annak ellenére szeretett volna kijutni, hogy még érettségije sem volt.²⁹ Privácsi István kórházi segédlelkész egészségi állapotával hozakodott elő kérelmében.³⁰ Kálmán György, a *Pazmaneum* végzős növendéke bécsi professzorai biztatására hivatkozott, és arra, hogy az *Augustineum* kiváló terepül szolgálja nyelvtudása könnyed tökéletesítésére.³¹ Hornig Károly azzal érvelt, hogy a biblikus tudományok terén szeretné képezni magát, és hogy bár befejezte előírt tanulmányait, fiatal kora miatt még nem szentelhető fel.³² 1841-ben Kovács Zsigmond esetében Kopácsy primás is ezen – a még nem pap jelöltek bekerülését előttünk megvilágító – szempontra hivatkozott az uralkodóhoz írt ajánlásában.³³ Közvetlenül Bécsben kevesen próbálkoztak.³⁴

A felvett növendékek meghatározó hányada két esztendőt töltött az Intézetben, és fokozatszerzéssel zárta tanulmányait. Szigorlat letétele nélkül szinte egyikük sem távozott.³⁵ Arról egyelőre viszonylag keveset tudunk, hogy a kinntartózkodás során tanulmányaik mellett mivel töltötték idejüket. Lelkipásztori és karitatív, illetve egyéb tudományos tevékenység mellett (Haynald Lajos például a süketnémákkal foglalkozott)³⁶ esetenként a Habsburg család tagjait tanították magyar nyelvre. A szombathelyi egyházmegye Stegmüller Károly Ferenc József apjának és öccsének, Lajos Viktor főhercegnek adott nyelvleckéket az 1840-es években.³⁷ Jóllehet a magyarországi növendékek között szép számmal találunk szlovákokat, ruszinokat és románokat, nemzetiségi ellentétekről az 1910-es évek elejéig nincs tudomásunk.³⁸ Ekkor a görög rítusú románok szeparatista politikálása keltett visszatetszést a magyar növendékek körében.³⁹

²⁸ Tusor: *A bécsi Frintaneum tagjai*, n. II/3.

²⁹ AP AE Prince-Primate Simor, 8A/13: Cat. 6 (r.sz. 1671–1677), fasc. B: „Sublime”, n. 3079/1873.

³⁰ AP AE Prince-Primate Csernoch, 10A/12: Cat. 6 (r.sz. 2464–2470), fasc. B: „Sublime”, n. 4485/1913.

³¹ AP AE Prince-Primate Csernoch, 10A/12: Cat. 6 (r.sz. 2464–2470), fasc. B: „Sublime”, n. 2579/1913.

³² Levele Scitovszky primáshoz, Buda, 1862. augusztus 31. AP AE Prince-Primate Scitovszky, 7/14: Cat. 6 (r.sz. 1369–1379), fasc. B: „Sublime”, ad 3284/1862.

³³ ÖStA HHStA Kabinettsarchiv, Kabinettskanzleiakten, n. 379/1841.

³⁴ Így tett például Vuezich Máté. ÖStA HHStA Kabinettsarchiv, Minister Kolowrat Akten, 810 és 1122/1829 (Ocskay véleménye).

³⁵ A számszerű analízis könnyen elkészíthető GOLDENITS disszertációjának a bécsi matrikulák bejegyzéseit hasznosító proszopográfiája alapján. *Das höhere Priester-Bildungsinstitut*, 116–436. Alkalmadtán előfordult egy év eltelte után bekövetkezett visszahívás, illetve hosszabb kinntartózkodás is. Vö. uo. – Egy olyan példát ismerek, hogy a már felvett növendéket püspöke végül nem engedte el Bécsbe, 1857-ben a szombathelyi ordinárius járt el így Pulyi Györggyel. AP AE Prince-Primate Scitovszky, 7/14: Cat. 6 (r.sz. 1369–1379), fasc. B: „Sublime”, n. 1111/1857.

³⁶ „... ac simul frequentat praelectiones in Instituto surdo-mutorum”. Tabellaris informatio pro Anni Scholastici 1839 semestri altero. AP AE Prince-Primate Kopácsy, 5/13: Cat. 6 (r.sz. 1211–1216), fasc. C: „Sublime”, n. 840/1840.

³⁷ Géfin GYULA: *A Szombathelyi Egyházmegye története. III: Történelmi névtár 1777–1935*. Szombathely, 1935. ad indicem.

³⁸ Vö. Goldenits: *Das höhere Priester-Bildungsinstitut*, 13.

³⁹ AP AE Prince-Primate Csernoch, 10A/12: Cat. 6 (r.sz. 2464–2470), fasc. B: „Sublime”, ad n. 2579/1913.

Az Intézet magyar tagjai közvetlen kapcsolatot tartottak ordináriusaikkal. Általában tanulmányaik előrehaladtáról, illetve lezárultáról⁴⁰ számoltak be. Mindvégig visszatérő téma volt vizsgaköltségeik fedezésének kérése.⁴¹ Olyan életképekkel is találkozhatunk, mint Schreiber László esete. A hét hónapja felszentelt diakónus 1850 szeptemberében *Breviarium Romanum* küldését kérte Scitovszky hercegprímástól, hogy zsolozsmázási kötelezettségének eleget tudjon tenni. Korábban ugyanis hiába írt az esztergomi szemináriumnak, onnan azt válaszolták neki, hogy „tekintettel fényes ellátmányára, maga szerezze be imakönyvét” („*intuitu splendoris, qua gaudeo, subsistentiae ipse mihi breviario procurem*”). A magyar növendék mindazonáltal nem volt túlzottan elragadtatva az augustineumbeli életszínvonalától („*Ea sit subsistentia haec, ut nequidem actissimis indigentis satisfaciatur, nisi respectu multiplicium gravissimarumque expensarum*”).⁴²

A sokszor egy-egy magyarországi apátság címét viselő rektorok⁴³ szintén az egyes főpásztoroknak küldték a féléves előmenetelről szóló információkat (*tabellaris informatio*),⁴⁴ illetve az értesítést, hogy a tanulmányok befejeztével kérhetik az uralkodótól papjuk visszahívását.⁴⁵

A magyar anyagi hozzájárulás az Augustineum működéséhez

A szakirodalom állítása szerint az Intézet fenntartásához a magyar hozzájárulás évi 5000 forint volt. Az összeget az e célból üresedésben hagyott kaposfői Szent Benedek-apátság bevételeiből fedezték.⁴⁶ Ez neveltségesen csekély summa volt. I. Ferenc 1819. október 29-i *Handbillet*-jében kért javaslatot Rudnay esztergomi érsektől a finanszírozás kérdésének rendezésére.⁴⁷ A magyar egyház feje válaszában ekkor a már 7000 forintot jövedelmező kaposfői apátság bevételeit 1837-ig lekötni javasolta. A gyarapodó tőkeösszeg éves kamata számításai szerint ekkorra évi 8014 Ft-ra rúgott volna. Ez az összeg az annuális jövedelem 7000 forintjával kiegészülve (összesen tehát mintegy 15 000 forint) 1838-tól szerinte meg-

⁴⁰ AP AE Prince-Primate Simor, 8A/13: Cat. 6 (r.sz. 1671–1677), fasc. B: „Sublime”, n. 3204/1873 (Aschenbrier).

⁴¹ Tusor: *A bécsi Frintaneum tagjai*, n. II/6–7; továbbá AP AE Prince-Primate Scitovszky, 7/14: Cat. 6 (r.sz. 1369–1379), fasc. B: „Sublime”, 466161852 (Dankó) és 2489/1862 (Czibulka); Prince-Primate Csernoch, 10A/12: Cat. 6 (r.sz. 2464–2470), fasc. B: „Sublime”, 964/1916 (Záborszky).

⁴² Levele Bécs, 1850. szeptember 3. AP AE Prince-Primate Scitovszky, 7/14: Cat. 6 (r.sz. 1369–1379), fasc. B: „Sublime”, n. 1806/1850.

⁴³ Meyer Szent Egyedről nevezett somogyi apát, Pletz és Feigerle a Boldogságos Szűzről nevezett pagrányi apát volt. AP AE Prince-Primate Kopácsy, 8A/13: Cat. 6 (r.sz. 1671–1677), fasc. B: „Sublime”, ad n. 84/1839 és n. 389/1841; Prince-Primate Simor, 8A/13: Cat. 6 (r.sz. 1671–1677), fasc. B: „Sublime”, n. 5569/1879.

⁴⁴ Például AP AE Prince-Primate Kopácsy, 5/13: Cat. 6 (r.sz. 1211–1216), fasc. C: „Sublime”, n. 695/1847; Uo., Prince-Primate Simor, 8A/13: Cat. 6 (r.sz. 1671–1677), fasc. B: „Sublime”, n. 2097/1866 (Hornig és Roskoványi).

⁴⁵ Például AP AE Prince-Primate Simor, 8A/13: Cat. 6 (r.sz. 1671–1677), fasc. B: „Sublime”, n. 3674/1873.

⁴⁶ Zschokke: *Die Theologischen Studien und Anstalten*, 574.; Goldenits: *Das höhere Priester-Bildungsinstitut*, 113.

⁴⁷ AP AE Prince-Primate Rudnay, 4/3: *Acta Fundationalia Ecclesiastica* (r.sz. 991–1012), No. 1/6, n. 213/1819. „*Sua Maiestas Sacratissima super propositione cancellariae Hungaricae Aulicae intuitu 10 alumnorum Hungarorum in Sublimiore Instituto intertenendorum erga Directoris hoc in merito relationem substrata opinionem depromi benigne iubet. – Exhibita est humillime propositio ad benignas manus cum opinione Instituti citra diminutionem alumnorum relata ad clerum Hungariae et Transilvaniae manutenendorum.*”

nyugtatóan biztosította volna a magyarországi növendékek költségeit. Rudnay a közbeeső időszakra a magyar püspökök felajánlásait helyezte kilátásba, évente újabb 15 000 forintot. A legnagyobb tételt 3000 forint értékben ő maga vállalta magára.⁴⁸ A hercegprímás hosszúságú felségfelterjesztésében ragaszkodott a 10 magyarországi növendék tartásához, egy teológus éves költségét pedig 1500 forintra becsülte. Így jön ki mind a hosszú, mind a rövid távú megoldásánál a hozzávetőlegesen 15 000 Ft-os magyar hozzájárulási összeg.

Rudnay helyesen feltételezte, hogy a püspöki kar felismeri az *Augustineum* fontosságát a magyar katolicizmus életében, és nem vonakodik a felajánlásoktól. („*Si episcopi Hungariae, quod maxime interest, IDONEOS FIDEI CATHOLICAE PUGILES FORMARI eodem mecum sensu fuerint animati, nihil est profecto, quod instituto ex parte Cleri Hungariae metuemus*” – írta.)⁴⁹ Az 1822. évi nemzeti zsinaton a magyar főpapok mindazonáltal hiába szavazták meg a vállalásokat. Az Intézet alapító igazgatóját, Jakob Frintet nem elégítette ki a megoldás. Egyfelől mert nem rendezte az első évek alulfinanszírozottsága folytán keletkezett hátralékot. Másfelől a felajánlások évenkénti beszédese meglehetősen bizonytalannak tűnt. Frint ezért 1823. június 23-i levelében⁵⁰ azt javasolta Ferenc császár és királynak, hogy az üresedésben lévő zselici Szent Jakab-apátság bevételeit szintén az *Augustineum* céljaira fordítsák. E két *beneficium*ot már elegendőnek vélte a magyar papok tartásdíjának kiegyenlítésére. A felhalmozódott 49 769 Ft 19 2/8 krajcár hiány törlesztését a 10-es létszám átmeneti 6-ra csökkentésével kívánta elérni.⁵¹

A Frint-féle javaslatot az Udvari Magyar Kancellária útján véleményezésre megkapó Rudnay hercegprímás 1823. augusztus 5-i válaszában ragaszkodott a nemzeti zsinat dekretumaiba bekerült korábbi elképzeléshez. Csakis abban az esetben volt hajlandó kénytelen-kelletlen engedni, ha az uralkodó eltekint az ő (és püspöktársai) felajánlásaitól.⁵² A magyar hozzájárulás ügye még többször megfordult a bécsi és az esztergomi primási udvar, valamint a budai Helytartótanács között.⁵³ A dokumentumok ekkor már egy korrigált összegegről, 39 234 Ft 55 krajcár hátralékról szólnak, amit két részre bontottak. 14 415 Ft 25 krajcár rúgott az a hiány, ami a magyar növendékek 1817–1823 közötti tartása során keletkezett. Ezt Frint elképzelésének megfelelően az uralkodó 1825 tavaszán a zselici Szent Jakab-apátság kasszájából utaltatta át a költségeket álló Osztrák Központi Vallásalapnak. Ezzel párhuzamosan a magyar jelenlét minimálisra csökkent az Intézetben. 1823–1828 között mindössze 6-an lépték át az intézmény küszöbét a Magyar Szent Korona országaiból. Az alapítási hozzájárulás (*primaeva Instituti instructio*) pótlására (24 819 Ft 30 krajcár) még ekkor sem született döntés.⁵⁴ Fedezésére vélhetően a dokumentumokban többször

⁴⁸ AP AE Prince-Primate Rudnay, 4/3: Acta Fundationalia Ecclesiastica (r.sz. 991–1012), No. 1/6, n. 213/1819. Vö. Tusor: *A bécsi Frintaneum tagjai*, n. II/1.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Másolata: AP AE Prince-Primate Rudnay, 4/3: Acta Fundationalia Ecclesiastica (r.sz. 991–1012), No. 1/6, ad n. 1726/1823.

⁵¹ AP AE Prince-Primate Rudnay, 4/3: Acta Fundationalia Ecclesiastica (r.sz. 991–1012), No. 1/6, n. 1726/1823. Vö. Tusor: *A bécsi Frintaneum tagjai*, n. II/2.

⁵² A válasz fogalmazványa: AP AE Prince-Primate Rudnay, 4/3: Acta Fundationalia Ecclesiastica (r.sz. 991–1012), No. 1/6, ad n. 1726/1823.

⁵³ Lásd a Helytartótanács 1824. augusztus 10-i átiratát a primáshoz, valamint október 27-i felterjesztésének másolatát. AP AE Prince-Primate Rudnay, 4/3: Acta Fundationalia Ecclesiastica (r.sz. 991–1012), No. 1/6, n. 1824/1823. és ad n. 1824/1823.

⁵⁴ A Helytartótanács átirata a primáshoz, Buda, 1825. április 12. AP AE Prince-Primate Rudnay, 4/3: Acta Fundationalia Ecclesiastica (r.sz. 991–1012), No. 1/6, n. 718/1825.

emlegetett módozat: az éppen üresedésben lévő püspökségek kincstári kezelésben lévő bevételeiből és a Magyar Vallásalapból (*Fundus Religiosus*) kerülhetett sor.⁵⁵

Ugyanezek a források szolgálhattak a későbbi évek aktuális költségei kiegészítésére. A viszonyok 1828-tól normalizálódni látszanak, a magyar növendékek összlétszáma a jelek szerint azonban 1849-ig Frint javaslatával összhangban nem haladta meg a 6 főt. Az Intézet levéltárában őrzött kimutatások szerint Kaposfő 1846-ig biztosította az alapvető kiadásokat.⁵⁶ Fedezésük ezután mindinkább a Magyar Vallásalapra hárult.⁵⁷ 1849. október 3-án Bach belügyminiszter arról értesítette Scitovszky János esztergomi érseket, hogy 8 magyarországi növendékre – akik hiánytalanul megérkeztek a császárvárosba – 4800 forint *moneta conventualist* különítettek el.⁵⁸

Az 1867. évi kiegyezés után aprólékosan nyomon követhetjük az Augustineumnak nyújtott magyar anyagi hozzájárulás módját és mértékét. E szerint az intézmény rektora, mellékelve a felvett növendékek névsorát, a hercegprímás közvetítésével évről évre kérvényt nyújtott be a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz. A minisztérium ennek nyomán átiratot intézett a bécsi közös pénzügyminisztériumhoz, hogy a következő költségvetési évre a kért és engedélyezett összeget utalványoztassa az intézmény számára. A határozat másolatát eljutatták a primáshoz, aki ennek nyomán értesítette az Augustineum rektorát a támogatás mértékéről.⁵⁹ Az 1880. költségvetési évre élelmezési költség és lakbérhozzájulás címén 8 főre 5600 forintot utalványoztak a Magyar Vallásalapból, illetve egy fő esetében a görög katolikusok számára előírányzott miniszteri keretből.⁶⁰ 1883-ban mindezt 9 főre, fejenként már 1000 forint mértékben tették.⁶¹ 1913-ban hasonló módszerben növendékeként 2000 koronát fizettek. A változás csupán annyi, hogy ekkor már utólag, az 1912/13. évi tanévért utalványoztatták a pénzt.⁶² Külön fejezetet képeztek az

⁵⁵ Számos hasznos és bőséges információ: *Relatio super informatione Exactoratus Consilii Locumtenentialis in merito rebonificandourm 1º Sumptuum in primaevam Presbyterii Viennensis institutionem factorum; 2º Supererogati ab anno 1817 usque 1823 per quinquennium in 10 eiusdem Instituti alumnos Hungaricos et Transilvanos facti ...* c. kimutatás. AP AE Prince-Primate Rudnay, 4/3: Acta Fundationalia Ecclesiastica (r.sz. 991–1012), No. 1/6, ad n. 1824/1823.

⁵⁶ A javadalmat nem közvetlenül kormányozták, hanem bérbeadták. Zselic csupán alkalmi pótléklul szolgált, és nem fordították az Augustineumra. Laurenz Mayernek, az Intézet rektorának jelentése az alapítványi ügyek iránt érdeklődő Simor János pímásnak, Bécs, 1890. április 25. AP AE Prince-Primate Simor, 8A/13: Cat. 6 (r.sz. 1671–1677), fasc. B: „Sublime”, n. 2482/1890.

⁵⁷ Vö. Zschokke: Die Theologischen Studien und Anstalten, 580–581.

⁵⁸ Bach miniszter 1849. október 3-án iktatott átirata Scitovszkynak. AP AE Prince-Primate Scitovszky, 7/14: Cat. 6 (r.sz. 1369–1379), fasc. B: „Sublime”, n. 156/1849.

⁵⁹ Lásd a következő jegyzetekben idézendő forrásokat.

⁶⁰ Laurenz Meyer rektor, udvari plébános levele a primáshoz, Bécs, 1879. dec. 9. Mellékelve a minisztériumhoz írt, a hallgatók 1880. évi tartásdíját igénylő kérvény másolata és a hallgatók névsora (8 magyarországi, közülük 4 görög, valamint 2 zágrábi egyházmegyes). AP AE Prince-Primate Simor, 8A/13: Cat. 6 (r.sz. 1671–1677), fasc. B: „Sublime”, n. 5569/1879.; Hidassy Kornél minisztériumi tanácsos értesítése Simor primásnak, amelyben kéri, hogy tudassa az Intézet rektorával a határozatot. Budapest, 1879. december 26. Mellékelve a közös pénzüminisztériumnak címzett határozat másolata. Uo., n. 257/1879.; Meyer rektor köszönő levele a primáshoz, Bécs, 1880. február 2. Uo., n. 704/1880.

⁶¹ Azonos menetű iratváltások, mint az előző jegyzetben. AP AE Prince-Primate Simor, 8A/13: Cat. 6 (r.sz. 1671–1677), fasc. B: „Sublime”, n. 135 és 1032/1883.

⁶² Az 1913. március 8-án iktatott minisztériumi értesítés: AP AE Prince-Primate Csernoch, 10A/12: Cat. 6 (r.sz. 2464–2470), fasc. B: „Sublime”, n. 1779/1913.

utazási támogatások,⁶³ illetve a természetbeni hozzájárulások, mint például az intézmény liszttel és babbal történő ellátása az összeomlás hónapjaiban, 1918 őszén.⁶⁴

A magyar hallgatói létszám olykor meghaladta az „államilag finanszírozott” helyek számát. Kivételesen ugyanis lehetőség nyílt rá, hogy egyesek költségtérítéssel legyenek tagjai az Intézetnek. Például a 14 magyarországi szerzetes tag jórésze⁶⁵ vagy például Kovács Sándor⁶⁶ esetében. Utóbbi egy év elteltével már könnyűszerrel jutott alapítványi helyhez.

Az *Augustineum* tagjai és a magyar katolicizmus

A végzett növendékek elhelyezésére az Intézet előjárói javaslatot tehettek. Roskovány Jenőt például 1867-ben Johann Schwetz rektor semmiképpen sem tanácsolta a lelkipásztorkodásban foglalkoztatni, oktatási vagy aulai szolgálatra látta inkább megfelelőnek.⁶⁷ Az *Augustineumot* elhagyók magyarországi alkalmazásáról – és későbbi előremeneteléről – I. Ferenc uralkodása alatt a Magyar Kancelláriának,⁶⁸ valamint az egyes ordináriusoknak, illetve helynökeinek írásbeli tájékoztatást kellett nyújtani az uralkodó számára.⁶⁹ Bár ilyen fokú érdeklődésnek a későbbiekben nincsen nyoma, a császár és király közvetlen környezetében eltöltött évek, illetve a posztgraduális tanulmányok eredménye nyilvánvaló.

Az 1891-ig az *Augustineum* növendékei közül kinevezett 55 püspökből 21-en voltak magyarországiak.⁷⁰ Ez 37%, ami nagyjából megfelel az intézményen belüli aránynak. Jó okunk van azt hinni, hogy ez a szám később sem csökkent. Itt csupán Városv Gyula és Várady Árpád kalocsai érsekre és a felső-magyarországi főpásztorok közül a cseh megszállás után egyedül a helyén hagyott Fischer-Colbrie Ágoston kassai püspökre utalok. Hasonlóképpen úgy vélem, hogy az 1816–1918 közötti összes magyarországi püspökkinevezésen belüli arányszám talán meg is haladja az 1846–1903 között az egész Monarchiára vetített 33%-os⁷¹ mutatót. Az intézmény magyarországi előjárói – egyben udvari káplánok – az utolsó és egyébként kiváló dogmatikus Werdenich Endre kivételével valamennyien püspökként fe-

⁶³ A pontos összegek: Zschokke: *Die Theologischen Studien und Anstalten*, 580–581.

⁶⁴ Breyer István miniszteri tanácsos 1918 szeptemberében kérte a hercegprímás véleményét az Országos Közélelmezési Hivatal átirata kapcsán. AP AE Prince-Primate Csernoch, 10A/12: Cat. 6 (r.sz. 2464–2470), fasc. B: „Sublime”, ad n. 5377/1918.

⁶⁵ Répássy József jászói prépost 1857. január 19-én az előző év augusztusa után ismételten ajánlotta Scitovszkynak Gondolovszky Lajost felvételre, „*si non cum foundationis beneficio, erga solvendum pensum*”. Johann Kutschker, az Augustineum rektora március 6-án igazolta vissza a premontrei szerzetes felvételét fizetős helyre. AP AE Prince-Primate Scitovszky, 7/14: Cat. 6 (r.sz. 1369–1379), fasc. B: „Sublime”, n. 393 és 1111/1857. Lásd még AP AE Prince-Primate Csernoch, 10A/12: Cat. 6 (r.sz. 2464–2470), fasc. B: „Sublime”, ad n. 2579/1913 is.

⁶⁶ ÖStA HHStA Kabinettsarchiv, Separatenakten, 67/1915 és 28/1916. Taníttatásának költségeit Galcsek György váci kanonok vállalta magára.

⁶⁷ Levele Simor primáshoz, Bécs, 1867. január 7. AP AE Prince-Primate Simor, 8A/13: Cat. 6 (r.sz. 1671–1677), fasc. B: „Sublime”, n. 779/1867.

⁶⁸ ÖStA HHStA Kabinettsarchiv, Kabinettskanzleiakten, n. 210/1823 (például Máté, Szaniszló, Horvátovszky).

⁶⁹ ÖStA HHStA Kabinettsarchiv, Kabinettskanzleiakten, n. 285/1823 (Dobra). 539/1824 (Máté). 545/1824 (Horvátovszky). 49/1825 (Karner). 791/1825 (Máté) 100/1825 (Horvátovszky). 342/1826 (Máté). 632/1828 (Karner) etc.

⁷⁰ Zschokke: *Die Theologischen Studien und Anstalten*, 584–585. alapján.

⁷¹ Weißensteiner: *Das höhere Weltpriesterinstitut*, 228.

jezték be pályájukat.⁷² Igaz, a termékeny történész, Dankó József csupán a Magyar Szent Korona választott püspöke⁷³ lett, s mint ilyet sosem szentelték fel. Ki kell még emelnem, hogy az 1867. évi kiegyezés utáni időszak két bíboros-hercegprímása is – a magyar egyház abszolút fejei – szorosan kötődött az intézményhez. Simor János bíboros (1867–1891) tanulmányi igazgatója (1850), Csernoch János bíboros (1913–1927) növendéke (1874) volt. Mellettük még két pápaválasztó magyar exnövendék említhető, a már említett Haynald Lajos kalocsai érsek és Hornig Károly veszprémi püspök.

A kutatás jelen stádiumában az *Augustineum* tagjainak arányát az egyházi középréteg tagjai között, illetve az intézmény hatását a magyar egyházi és világi tudományosságra, oktatásra, kultúrára még megbecsülni sem lehet. Teológusok, történészek, lelkeségi írók hosszú sora áll előttünk. Közülük ehelyütt csupán az egyetemes egyháztörténeti szintézis megalkotásától sem visszariadó Rapaics Rajmundot,⁷⁴ a szepesi káptalan monográfusát, Pirhalla Mártont,⁷⁵ az alapvető prédikációtörténeti monográfiát író Mihalovics Edét⁷⁶ és a vatikáni magyar kutatásokban elévülhetetlen érdemeket szerző Lukács Józsefet⁷⁷ említem. Valamennyien a magyar egyháztörténetírás klasszikusai. Külön színfolt a később aposztatáló Csiky Gergely, a modern magyar dráma megteremtője, akinek nevét Kaposváron az állami színház viseli.⁷⁸ A középréteg nevesebb tagjai közül Csárszky István, a jeruzsálemi osztrák–magyar zarándokház igazgatója,⁷⁹ prímási kancellár, valamint a Monarchia római követségén is szolgálatot teljesítő diplomata Csiszárík János⁸⁰ hozható elő. Utóbbi 1916-ban nem fogadta el a számára felkínált eperjesi görög katolikus püspökséget.⁸¹

*

Mindezen adatok, példák arra hívják fel a figyelmet, hogy a 19–20. századi magyar katolicizmus történetét igazából nem érthetjük meg azon hatás nélkül, amit e szupranacionális Habsburg-intézmény jelentett. Az újkori magyar egyházi elit meghatározó hányadának a császár és király közvetlen környezetében töltött *augustineumi* évei erősítették a magyar katolikus klérus olykor Rómával szemben is felvállalt államegyházi kötődéseit, a pápai primátussal kapcsolatos bizonyos kétségeit. Kétségekívül hozzájárultak a magyar hierarchiának még a Monarchia széthúzása után is megmutatkozó dinasztiahűségéhez. Az egyházi karrier és az államhatalom iránti, a Burg miliójében fogant lojalitás összefonódásának

⁷² Ocskay Antal, kassai pk., (†1848), Fogarassy Mihály erdélyi pk. (†1882), Strossmayer József diakóvári pk. (†1905), Simor János, Nogáll János népszerű egyházi író, nagyváradi segédpk. (†1899), Dankó József történész, műgyűjtő, pozsonyi prépost, pristinai vál. pk. (†1895), Steiner Fülöp székesfehérvári pk. (†1900), Belopotoczky Kálmán tábori pk (†1914), Fischer-Colbrie Ágoston kassai pk. (†1925), Rott Nándor veszprémi püspök (†1939), Werdenich Endre neves dogmatikus, győri kanonok (†1933).

⁷³ Vö. Ritzler, Remigius: *Die Bischöfe der Ungarischen Krone*, Römische Historische Mitteilungen, 13. (1971) 127–164.

⁷⁴ *Egyetemes egyháztörténelem I–III*. Eger, 1879–1886.

⁷⁵ *A szepesi prépostság vázlatos története kezdetétől a püspökség felállításáig*. Lőcse, 1899.

⁷⁶ *A katolikus prédikáció története Magyarországon I–II*. Budapest, 1900–1901.

⁷⁷ *Monumenta Romana episcopatus Vesprimiensis I–IV*. Budapest, 1896–1907.

⁷⁸ Janovics. J.: *Csikó Gergely élete és művei I–II*. Budapest, 1900–1902.

⁷⁹ Vö. Hóvári János: *Magyar címer Jeruzsálemben*. História, 28. évf. (2006) 3. sz. 34.

⁸⁰ Pfeiffer János: *A veszprémi egyházmegye történeti névtára (1630–1950)* (Dissertationes Hungaricae ex historia ecclesiae 8). München, 1987. 87.

⁸¹ Csiszárík és igen sok egykori frintaneista végzésük után nem sokkal a *Pazmaneum* elöljárója lett. Fazekas István – Beke Margit: *A Pázmáneum története (1623–1784, 1803–2002)*. (METEM Könyvek 37.) Budapest, 2002. 309–334.

nyomait még Magyarország orosz katonai és politikai megszállása idején is kitapogathatjuk. Legalábbis elgondolkodtató, hogy a kommunista diktatúrával kezdettől fogva leginkább együttműködő két főpap, Czapik Gyula egri érsek (1943–1956) és Kovács Sándor szombathelyi püspök (1945–1972) szintén az Intézet lakója volt, egyedül az akkori magyar főpásztorok közül.

Az *Augustineum* hiánypótló és szükséges voltát funkcionális továbbélése bizonyítja. Szerepét a magyar egyházi elit képzésében tíz év szünet után az 1928-ban Rómában megalapított *Collegium Hungaricum* (*Accademia d'Ungheria in Roma*) egyházi osztálya vette át, amely később Pápai Magyar Egyházi Intézet néven önállósult, és máig működik. Első irányítója természetesen egy volt *augustinumbeli* növendék, Luttor Ferenc lett.⁸²

PÉTER TUSOR

The Augustineum and Hungary, 1816–1918

The aim of this study is to outline the Hungarian connections of the Augustineum (*Caesareo-Regium Sublimioris Presbyterorum Educationis ad Sanctum Augustinum Institutum Viennense*, in Hungarian: *Szent Ágostonról nevezett Bécsi Felsőbb Papnevelő Intézet*), a special institution of ecclesiastical elite education of the Austro-Hungarian Monarchy.

This task is very important. Neither the history of the Augustineum, nor the role it played within the Monarchy can be discussed without an analysis of the Hungarian contribution. During the existence of the institution between 1816 and 1918, 372 students were admitted from the dioceses of the Holy Hungarian Crown. This amounts to about 35% of the total number of students. On average, there were 8 to 10 students coming from Hun-

⁸² Tusor Péter: *Magyar történeti kutatások a Vatikánban* (Collectanea Vaticana Hungariae I/1exc.). Budapest–Róma, 2004. LVIII. Dolgozatom csupán egyszerű bevezetés a témába, melyet Ruppert Klieber professzor baráti felkérésére készítettem el, vonatkozó szakirodalom híján javarészt levéltári kutatások alapján. Megismerve a 2002 óta folyó „*A Frintaneum és a Birodalom egyházmegyéi*” projekt célkitűzéseit és eredményeit (vö. fentebb az 1. és 5. j.), illetve a bécsi és magyarországi forrásbázis egy részét, úgy vélem, hogy a magyar szerep mélyebb feltárása fontos és lehetséges vállalkozás. Viszonylag könnyen elkészíthető – és természetesen német fordításban is megjelentethető – a magyar frintaneisták életrajzi lexikona. Sokukról már jelent meg szócikk magyar életrajzi lexikonokban. Megfelelő átdolgozásuk, kiegészítésük, a hiányzók pótlása pedig aligha okoz nehézséget egy, a budapesti katolikus egyetemen szervezett alkalmi kutatócsoportnak. Az előadásomban érintett kérdések monografikus feldolgozásában inkább a magyarországi források bősége, mintsem hiánya okoz problémát. Vélhetően valamennyi egyházmegyei levéltár számottevő anyagot őriz az *Augustineum* magyar tagjairól. (Külön nehézséget jelent az elszakított területeken folytatandó kutatás.) Bécsi gyűjtéssel kiegészítve részleteiben rekonstruálhatónak tűnik a növénydek, főpásztoraik és előljáróik kölcsönös kapcsolattartásának, illetve az intézeti élet mindennapjainak vizsgálata. Ízelítőként említem, hogy csupán Haynald bíboros növendékkori idejéből 14 ügyiratszám alatt cca 40 db rá vonatkozó dokumentumot őriz az esztergomi Primási Levéltár (AP AE Prince-Primate Kopácsy, 5/13: Cat. 6 (r. sz. 1211–1216), fasc. C: „Sublime”, n. 915. 1187. 1201. 1380/1837; n. 868/1838; n. 84. 127./1839; n. 345. 533A. 840/1840; n. 332. 389. 435. 595/1841. Vö. Tusor: *A bécsi Frintaneum tagjai*, n. II/3–7.). Izgalmas csemegének ígérkezik a volt frintaneisták egymás közötti levelezésének, kapcsolattartásának feltérképezése is. A feladat elvégzése – az osztrák mellett – a magyar egyházi tudományosság számára szintén lényegbevágó. Így legalább virtuálisan be lehet tölteni azt az űrt, amit az Augustineum megszűnése a bécsi magyar jelenlétben maga után hagyott.

gary annually, but only 6 in the years 1824–1848. The number of Latin-Rite students was 321. Among these, the Province of Esztergom was represented by 146 persons, the Provinces of Kalocsa-Bács and Zágráb by 118 (61 from Croatian dioceses), and the Province of Eger by 43. There were also 14 monks studying largely at their own expense. The number of students of the Greek Rites was 51.

In the selection of the students the archbishop of Esztergom as the prince-primate of the country played a fundamental role. After the first decades of a different practice, he was the only one who could make a proposal to the monarch for the admission of new students. Yet the dioceses of the country were represented in appropriate proportions. The slightly overrepresented status of the Province of Esztergom (and the arch-diocese, 35 persons) can be explained by the fact that its seminar in Vienna, the Pazmaneum, provided suitable and readily available people for studies in higher education.

The Hungarian contribution to the operation of the Augustineum was proportionate to the number of Hungarian students. The income of the Abbey of Saint Benedict at Kaposfő, originally set aside for this purpose, proved inadequate. The resulting deficit (39,234 Ft) in the 1820s was compensated for by the temporary addition of the income of the Abbey of Saint James at Zselic (14,415 Ft) as well as by decreasing the number of students. The financing was also supplemented by the estates of the vacant episcopacies (which were administered by the Treasury) and the Hungarian Religious Fund.

During the years of the Bach era and Dualism the Fund became a more significant contributor. For instance, in 1849 it allocated 4800 *moneta conventualis* for 8 persons, in 1883 8000 Forints for 8 persons, and in 1913 2000 Crowns per person to the Rector of the Augustineum. After 1867, financial support was granted, on application and for one year, by the Hungarian Ministry of Religion and Public Education, with the prince-primate's co-operation, through the joint Common Ministry of Finance in Vienna. Besides, the minister covered the expenses of one student from his own budget reserved for Greek Catholics.

The history of Hungarian Catholicism in Modern Times cannot be understood without the impact of this supranational Habsburg institution. For instance, two prince-primates from the post-Compromise era were also closely associated with it. One of them, Cardinal János Simor (1867–1891) was director of education in the Augustineum, while the other, Cardinal János Csernoch (1913–1927) was a student of the institution (1874). Instead of listing the several archbishops, bishops, owners of great benefices, scholars etc., here we have to be satisfied with stating our thesis. The years the major part of the Hungarian ecclesiastical elite spent at the Augustineum, in the direct vicinity of the imperial court, are responsible in the main for the strong commitment of the Hungarian clergy to the state-church, sometimes even in opposition to Rome, and their adherence to the Habsburg dynasty even after the fall of the Monarchy.